

Pakauna

Adu dagiti baro a takuat iti agrikultura, ngem adu a mannalon ti saan a mairanranud kadagitoy ta dida makaasideg kadagiti ahensia a mangiwanwanwan kadagitoy. Adda met dagiti makaasideg no dumarayda kadagiti panagsanay.

Adda pay dagiti mannalon ti kayatda ti makaadal, ngem maliwayan ida dagiti ahensia a nakatakuat kadagitoy a teknolohia. Gapu iti kaadu dagiti kayatda nga aramiden, malipatan dagiti mangimaton kadagitoy nga ahensia ti pudno a kaipapanan dagiti aramid -- ti mangidanon kadagiti resulta ti panagsukisok kadagiti mannalon.

Adda met dagiti mannalon ti nakaadal kadagiti baro a teknolohia, ngem saanda maiyaplikar dagitoy iti talonda.

Ngarud, ti Extension Directorate ti Mariano Marcos State University ti agbalin a ramay ti unibersidad tapno maiyasideg dagitoy a takuat kadagiti mannalon, ken dadduma a benepisario ti panagrang-ay tapno magun-odda ti panagdur-as.

Babaen ti tulong ti Commission on Higher Education, maipablaak dagitoy a teknolohia tapno maisaknap dagitoy a takuat.

Mairuknoy daytoy a pagbasaan kadagiti amin a mannalon ken dagiti kliente dagiti Techno Pinoy Centers iti Rehion I.

Agisayangkat ti Extension Directorate kadagiti panagsanay, *pilot demonstrations* ken *exhibits* tapno maiyadal dagitoy a takuat.

Ti mula a Laya

Saan a kompleto ti lauya a manok, pinakbet, eskabetse, ken dadduma pay a taraon no awan ti laokda a laya. Sumagmamano laeng dagitoy kadagiti naruay a putahe a malaokan iti laya.

Nasisita unay ti laya saan laeng a ramen ti taraon ngem agserbi pay daytoy nga agas. Kadawyan a matadtad daytoy a pagagas iti rayuma ken dadduma pay a sakit ti bagi. Mabalín pay nga angren a pangagas iti uyek ken panateng.

Mabalín ti agmula iti laya iti aniaman a lugar iti pagilian. Gapuna a mabalintayo a suportaran ti kasapulan a laya dagiti sabsabali a pagilian kas iti Canada, Hongkong, Japan, Singapore, USA, Netherlands, United Kingdom, Pakistan, Kingdom of Saudi Arabia ken Brunei Darussalam.

No kayatyo iti agpatanor iti laya a para export, agmula iti barayti a *Jamaica*.

Dagiti Klase ti Laya

1. Native – babassit ken daytoy ti kaingelan a barayti ti laya.
2. Red native – kapada daytoy ti native nupay medio lumabaga ti marisna
3. Imungan – napasayaat a barayti ti laya, kalkalainganna ti kadadakkelná, ken naandur iti sakit
4. Hawaiian – gangannaet a klase ti laya daytoy, nalukmeg, ken nataba. Daytoy ti klase ti laya a napigsa iti *export market*.

5. Jamaica “Oya” – gangannaet met laeng a barayti daytoy. Kalkalainganna ti kadadakkelná, naduyaw ken nabanglo.
6. Chinese Ginger – gangannaet a barayti, dadakkel, ken agdagsen ti maysa a putol iti 120 a gramo wenno nasursurok pay, umamarillio ken saan unay a naadat. Kadawyan a maaramid nga atsara. Makaited iti 10,000 agingga’t 20,000 a kilo kada ektaria no madanonan iti 8 agingga’t 10 a bulan a panagapit.

Panagpili iti barayti nga imula

- ✓ Pilién dagiti napintas ti klasena a laya: dagitay nasalun-at, awan iti sugat wenno sakitna. Guduaguduáen dagiti imula.
- ✓ Agdagsen iti 20 agingga’t 50 a gramo ti maysa a putol ti imula a laya, adda 2 agingga’t 3 a mata daytoy, ken siguraduen a saan met a mainitan. Depende iti klase ti laya, kasapulan ti 800 agingga’t 3,000 a kilo ti masapul nga imula iti maysa nga ektaria.

Panangtaripato kadagiti Laya nga Imula

- ✓ Ikabil dagiti bin-i iti laga/kuribot. Iyuperda iti *fungicide solution* iti las-ud ti 15 agingga’t 30 a minuto tapno saan a buoten wenno malungsot.
- ✓ Mangtunaw iti 3-5 a kutsara a *benlate W.P.* Suruten a nasayaat ti rekomendasion iti umno a panagaramat.

Agmulatayo iti Laya

- ✓ Kalpasan ti pannakaiyuperna, payangyangan iti 3 nga aldaw iti nalinong a lugar.

Panagisagana iti Pagmulaan

- ✓ Araduen ken muriskien a nasayaat ti pagmulaan. Agaramid iti pagmulaan iti kangato a maysa a pie ken 1 a metro ti kaakabana.
- ✓ Mangala iti garami sa iyalep-ep iti naisagana a pagmulaan. Agserbi daytoy a proteksion kontra kadagiti mikrobio a mabalin a mangdangran kadagiti mula. Aramiden daytoy iti mamitlo a daras.
- ✓ Mabalin met nga ikiwar ti taep iti daga a pagmulaan tapno nalaka a dumakkel ti ramut ti mula ken mabalin nga ad-adu pay ti maapit.

Panagmula

- ✓ Ilumlom ti bin-i iti kauneg a 5 a sentimetro. Suroten ti *triangular pattern* a panagmula. Pagtalinaeden ti 30 a sentimetro a kaadayo iti mula manipud iti linia.
- ✓ Sibogan dagiti mula kalpasanna. Mabalin met a padanuman iti nagbabaetan dagiti binatangog.
- ✓ Alep-eapan dagiti mula tapno malapdan ti panagtubo dagiti ruot.

Panagabono

- ✓ No panaraten ti daga, abonoan iti 400 a kilo a *complete* (12-24-12) kada ektaria. No met napigket ti daga, abonoan iti 300 a kilo a *complete* (NPK) kada ektaria. No

Kaay-ayo ti laya ti nalamiis a lugar

napigket ti daga, kasapulan ti nayon nga abono iti maikatlo agingga't maikapad a bulan kalpasan ti panagmula. Nayonan ti 400 a kilo nga NPK kada ektaria.

- ✓ No nagtubon dagiti mula, abonoan manen tapno masupusopan ti kasapulanda iti panagdakkelda.

Panagapit

- ✓ Kalpasan ti maikawalo a bulan wenno nasapsapa pay, depende iti klase ti bin-i, mabalinen nga apiten dagitoy no umamarilion ti bulongda.
- ✓ Kalien ti nagmulaan ket paruten dagiti mula. Putden dagiti bulong ti laya agraman ti bagasda. Buguan a nasayaat dagiti apit tapno maikkat amin dagiti nabati a dagana. Pamagaanda iti nalinong a lugar tapno saanda a buoten ken madadael.
- ✓ Kadagiti sabali a lugar, kadawyan nga ikalida ti laya iti daga. Mangkalida iti kauneg a 2 a metro ket ditoy nga ikabilda ti 2,000 a kilo a laya. Agbayag daytoy iti maysa a tawen. Masapul nga ikkan ti abut iti linongna a taep tapno agtalinaed ti nasayaat a temperatura para iti nakapempen a produkto.
- ✓ Masapul a malinungan dagiti abut a nakaipenpenan dagiti laya.

Editorial Board

Dr. Marivic M. Alimbuyuguen
Mangimaton

Mercy Fausta R. Gaño
Nangipatarus ken nangurnos:

Mr. Segundo S. Duldul
Naggapuan ti teknolohia

Reynaldo E. Andres
Editor

Dr. Stanley C. Malab
Dr. Miriam E. Pascua
Mamagbaga

Impablaak ti Mariano Marcos State University-Extension Directorate iti tulong ti Commission on Higher Education (CHED) babaen iti programa "Strengthening the Farmers' Information and Technology Services through the Production of IEC materials"